

U I M E R E P U B L I K E H R V A T S K E

P R E S U D A

Županijski sud u Zagrebu, u vijeću sastavljenom od sudaca Ivana Turudića, univ.spec.crim., kao predsjednika vijeća te Tanje Pavelin Borzić i Jasne Galešić, kao članova vijeća, uz sudjelovanje više sudske savjetnice Ivane Bujas kao zapisničarke, u kaznenom predmetu protiv osuđenika FILIPA LUKASA, zbog kaznenih djela iz članka 2. točke 1. i dr. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države (Službeni list DFJ broj 66/45 dalje u tekstu: ZKDND) i dr., odlučujući povodom revizije Udruge „U ime obitelji“, na sjednici vijeća održanoj 18. srpnja 2017.

p r e s u d i o j e

Na temelju članka 570.d. stavak 4. Zakona o kaznenom postupku („Narodne novine“ broj 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka Ustavnog suda, 143/12, 56/13, 145/13 i 152/14 - dalje u tekstu: ZKP/08) u cijelosti se poništava presuda Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45 potvrđena presudom Vrhovnog suda Hrvatske od 24. prosinca 1945., broj K 746/4, kojom je Lukas Filip proglašen krivim zbog počinjenja krivičnih djela opisanim pod točkama 1. do 3. izreke presude i to da je vršio akciju i propagandu u korist okupatora i njegovih pomagača širenjem nacionalne i vjerske nesnošljivosti, opravdavanjem okupacije i osuđivanjem Narodno-oslobodilačke borbe, čime je počinio krivično djelo iz članka 2. točka 1. i članka 3 točka 6. ZKDND, te je po članku 4. točka 1. ZKDND osuđen na kaznu smrti koja ima da se izvrši strijeljanjem, na trajan gubitak političkih i građanskih prava te na konfiskaciju cijele imovine.

Obrazloženje

Presudom Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45 potvrđenom presudom Vrhovnog suda Hrvatske od 24. prosinca 1945., broj K 746/4, Lukas Filip, u odsutnosti, je proglašen krivim zbog počinjenja krivičnih djela opisanim pod točkama 1. do 3. izreke presude i to da je vršio akciju i propagandu u korist okupatora i njegovih pomagača širenjem nacionalne i vjerske nesnošljivosti, opravdavanjem okupacije i osuđivanjem Narodno-oslobodilačke borbe, čime je počinio krivično djelo iz članka 2. točka 1. i članka 3. točka 6. ZKDND, te je po članku 4. točka 1. ZKDND osuđen na kaznu smrti koja ima da se izvrši strijeljanjem, na trajan gubitak političkih i građanskih prava te na konfiskaciju cijele imovine.

Protiv te presude podneskom od 25. siječnja 2017., a na temelju članka 570. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku („Narodne novine“ br: 152/08., 76/09., 80/11., 91/12. – odluka

Ustavnog suda, 143/12., 56/13., 145/13. i 152/14. - dalje u tekstu: ZKP/08) reviziju je podnijela Udruga „U ime obitelji“ po punomoćnicima Ninoslavu Jagaru i Krešimiru Grebenaru, odvjetnicima u odvjetničkom društvu „Jagar & Grebenar.

U zahtjevu za reviziju, sastavljenom sukladno članku 570. a. stavak 1. ZKP/08, predlaže se prihvatiti reviziju te poništiti presudu u cijelosti, jer je ista donesena zlouporabom političke moći te je do osude došlo kršenjem međunarodnopravno priznatih načela pravne države i demokratskog društva te proturječe javnom poretku Republike Hrvatske u izreci kao i u postupku koji im je prethodio, a kojima je pok. Filip Lukas osuđen za vrijeme komunističke vladavine za politička i politički motivirana kaznena djela od strane suda bivše Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Dana 18. srpnja 2017. održana je sjednica vijeća povodom revizije na koju su nisu pristupili uredno pozvani zamjenik županijske državne odvjetnice u Zagrebu te podnositeljica zahtjeva predsjednica Udruge „U ime obitelji“ Željka Markić, dok je pristupio punomoćnik podnositelja zahtjeva, odvjetnik Krešimir Grebenar, koji je ostao kod navoda pisanog zahtjeva za reviziju.

Zahtjev podnositelja je osnovan.

Nakon izvršenog uvida u presudu Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45 potvrđenu presudom Vrhovnog suda Hrvatske od 24. prosinca 1945., broj K 746/4 te dokumentaciju koja prileži spisu, vijeće je utvrdilo da su ispunjene zakonske pretpostavke iz članka 570. stavak 3. i 570. a. stavak 1. i 2. ZKP/08.

Nadalje je utvrđeno da postoji aktivna procesna legitimacija podnositelja revizije Udruge „U ime obitelji“ obzirom nasljednici pok. Filipa Lukasa nisu poznati a što je utvrđeno iz dopisa Ureda državne uprave u splitsko-dalmatinskoj županiji, Matični ured Kaštel Novi (list 50-51 spisa) iz kojih se utvrđuje da ne raspolažu s podacima o nasljednicima iz smrti pok. Filipa Lukasa.

Predmetna revizija podnesena je Županijskom sudu u Zagrebu, kao nadležnom sudu na čijem je području imao sjedište sud koji je donio prvostupanjsku odluku i to Okružni narodni sud za grad Zagreb, a što proizlazi iz presude Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45.

Člankom 570. stavkom 1. i 2. ZKP/08 propisano je da osobe koje su sudovi bivše Jugoslavije osudili za vrijeme komunističke vladavine za politička kaznena djela, politički motivirana kaznena djela ili druga kaznena djela ako je do osuđujuće odluke došlo zlouporabom političke moći mogu revizijom zatražiti poništenje osuđujuće odluke ili njoj drugoga odgovarajućega pravnog akta. Pod zlouporabom političke moći smatrat će se slučajevi u kojima je došlo do osude koja u svojoj izreci ili u postupku koji joj je prethodio krši međunarodnopravno priznata načela pravne države i demokratskog društva ili proturječi javnom poretku Republike Hrvatske.

Dakle, pravne pretpostavke za reviziju su da je osoba osuđena od strane suda bivše Jugoslavije za vrijeme komunističke vladavine, da je osoba osuđena za politička kaznena djela, politički motivirana kaznena djela ili druga kaznena djela te da se radi o slučaju u kojima je došlo do osude koja u svojoj izreci ili u postupku koji joj je prethodio krši

međunarodnopravno priznata načela pravne države i demokratskog društva ili proturječi javnom poretku Republike Hrvatske.

Da je do osude došlo od strane suda bivše Jugoslavije te da je osuđeni Filip Lukas osuđen za vrijeme komunističke vladavine utvrđeno je uvidom u presudu Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45, dakle, suda Demokratske Federativne Jugoslavije utemeljene na jednopartijskom sistemu na čelu s Komunističkom partijom Jugoslavije i ideologijom komunizma.

Da je osuđeni Filip Lukas osuđen zbog političkih kaznenih djela proizlazi iz samog duha Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države od 15. kolovoza 1945., na temelju kojeg je osuđen, a kojemu je glavni objekt zaštite postojeće državno uređenje Demokratske Federativne Jugoslavije i komunistički poredak.

Citiranim propisom radnja izvršenja kaznenog djela definirana je ekstenzivno i uopćeno, a protivno načelima kaznenog materijalnog prava, da se svako ponašanje optuženika, može supsumirati pod kazneno djelo. Tako u članku 2. stavak 1. ZKDND stoji: "kao krivično djelo protiv naroda i države smatra se svaka radnja kojom se ide za tim da se putem nasilja obori ili ugrozi postojeće državno uređenje Demokratske Federativne Jugoslavije...".

Pri tome valja napomenuti da su u članku 3. ZKDND navedeni samo neki od modusa počinjenja kaznenog djela iz stavka 2. ZKDND, a ostavlja se na slobodnu volju komunističkim tužiteljima i sucima da kreiraju i sankcioniraju druge zakonom nepropisane modalitete, suprotno načelu zakonitosti kao temeljnom načelu vladavine prava. Pa je tako u predmetnim slučaju tužitelj prvotno Filipu Lukasu optužnicom stavljao na teret počinjenje kaznenog djela iz članka 2. točke 2. Odluke o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, kažnjivo po članku 3. iste Odluke, koji propisuje: „ Zločinom ili prestupom u smislu ove Odluke smatrat će se naročito: vršenje akcija i propagande u korist okupatora i njegovih pomagača širenjem nacionalne, vjerske ili rasne nesnošljivosti ili opravdanjem okupacije odnosno osuđivanjem oslobodilačke borbe naroda. Djela iz ove Odluke kažnjavat će se gubitkom nacionalne časti, prisilnim radom, djelomičnom ili potpunom konfiskacijom imovine ili izgonom“, a što je utvrđeno iz žalbe branitelja po službenoj dužnosti Filipa Lukasa na odluku suda prvog stupnja, dok sud u obrazloženju presude nije navodio izmjene optužbe protiv Filipa Lukasa.

Stupanjem na snagu Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države 21. rujna 1945. tužitelj mijenja inkriminaciju te Filipu Lukasu za isti činjenični opis djela stavlja na teret počinjenja kaznenih djela iz članka 2. točka 1. vezi članka 3. točka 6. i 8. istog Zakona koji glasi: “članak 3. točka 6. Zakona: Tko u vrijeme rata i okupacije stupi u političku suradnju ili primi službu u organima neprijateljske vlasti i pomaže ih u sprovođenju rekvizicije, oduzimanju hrane i drugih dobara ili u provođenju ma kakvih prisilnih mjera prema stanovništvu Jugoslavije; članak 3. točka 8. Zakona: Tko u zemlji ili izvan nje organizira udruženje sa fašističkim ciljevima radi vršenja zločina iz članka 2. ovog Zakona.“ Člankom 4. stavak 1. istog Zakona propisano je da će se za djela iz članka 3. i članka 2. točke 2. kazniti lišenjem slobode sa prinudnim radom najmanje tri godine, konfiskacijom imovine i gubitkom političkih i građanskih prava, a pri postojanju naročito otežavajućih okolnosti smrtnom kaznom.

Činjeničnim opisom Filipu Lukasu se pod točkama 1.-3. izreke presude stavlja na teret da je u „Novom listu“ 30. travnja 1941. objavio članak kao predsjednik Matice hrvatske pod naslovom „O postavljanju komesara“ te članak „Govori prof. Lukas i Dr. Budak na sjednici“ u kojem se prikazuje tečaj sjednice Matice hrvatske održane 29. travnja 1941., na kojem se navodi o nametnutom komesaru Matici hrvatskoj, zahvala hrvatskom narodu na ljubavi za slobodu i nezavisnost i borbi za slobodu za vrijeme vladanja srpske vlasti, zahvala žrtvama te Anti Paveliću kao ostvaritelju nove Hrvatske. Zatim da je u izdanjima Matice hrvatske za 1944. izdao knjigu pod naslovom „Hrvatska zemlja“, „Hrvatski narod i hrvatska državna misao“ te „Ličnosti-stvaranja-pokreti“ u kojima je iznosio razlike Hrvata i Srba, tezu o neslavenskom porijeklu Hrvata kao i govor prof. Lukasa na glavnoj skupštini Matice hrvatske od 8. ožujka 1942. u kojem veliča ostvarenje hrvatske države te iskazuje priznanje poglavniku te opisuje rad Matice hrvatske u kojoj su uz njega glavnu ulogu imali dr. Mile Starčević te Hrvati ideologije dr. Ante Starčevića sa idejom slobode i državne nezavisnosti. Također da je 1943. u Zagrebu, pod svojim uredništvom izdao zbornik „Naša domovina“ čiji prvi svezak nosi naslov „Hrvatska zemlja-hrvatski narod-hrvatska povijest-hrvatska znanost“ sa slikom Ante Pavelića.

Za prethodno inkriminirana djela Filip Lukas je osuđen presudom Okružnog narodnog suda za grad Zagreb, broj Kz.320/45, i to da je djelima na način kako su opisana vršio akciju i propagande u korist okupatora i njegovih pomagača širenjem nacionalne, vjerske ili rasne nesnošljivosti ili opravdanjem okupacije odnosno osuđivanjem oslobodilačke borbe, dakle za zakonski opis iz članka 2. točke 2. Odluke o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, a koji je potom sud podveo pod pravnu kvalifikaciju iz članka 3. točka 6. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a za koje kazneno djelo zakonski opis glasi: Tko u vrijeme rata i okupacije stupi u političku suradnju ili primi službu u organima neprijateljske vlasti i pomaže ih u sprovođenju rekvizicije, oduzimanju hrane i drugih dobara ili u provođenju ma kakvih prisilnih mjera prema stanovništvu Jugoslavije.

Dakle iz navedenog je vidljivo da kaznena djela na način na koji su opisana i inkriminirana optužnicom nemaju pravni kontinuitet u članku 3. točka 6. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države te da sud nije mogao prema Filipu Lukasu primijeniti navedeni Zakon. Također kaznena djela koja se Filipu Lukasu stavljaju na teret počinjena su u vremenskom periodu od 1941.-1944., dok je Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države stupio na snagu 1945., dakle nakon počinjenja djela. Iako je odredbom članka 18. stavak 1. toga Zakona propisano da će se djela počinjena prije stupanja na snagu ovog Zakona, a koja još nisu presuđena kazniti po ovom zakonu, ali samo ako su njegove odredbe blaže za počinitelja. Dakle obzirom je predmetni zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države propisivao smrtnu kaznu za počinitelja, za razliku od prvotne inkriminacije tužitelja članka 2. točke 2. Odluke o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, kažnjivo po članku 3. iste Odluke, koji ne predviđa smrtnu kaznu, sud nije mogao na optuženika primijeniti zakon koji je stupio na snagu nakon počinjenja kaznenog djela a koji je teži za počinitelja, a što je predmetno učinjeno.

Također, člankom 4. stavak 1. toga Zakona, smrtnu kaznu je moguće izreći samo ako postoje naročito otežavajuće okolnosti na strani počinitelja. Sud prvog stupnja naročito otežavajuću okolnost na strani Filipa Lukasa našao je u „...što je optuženi pobjegao iz zemlje iz čega se najbolje vidi da je i sam osjetio veliku odgovornost za svoja djela kao i strah pred posljedicama koje su ga za to čekale.“ te izostanku olakotnih okolnosti. Nedostupnost optuženika sudu te suđenje u odsutnosti zasigurno ne predstavlja naročito otežavajuću

okolnost u odnosu na počinjena kaznena djela koja je od utjecaja da se počinitelju može izreći smrtna kazna.

Sve navedeno utvrđuje činjenicu da je presuda donesena zlouporabom političke moći odnosno da se radi o slučaju u kojem je došlo do osude koja u svojoj izreci i postupku koji joj je prethodio krši međunarodnopravno priznata načela pravne države i demokratskog društva i proturječi javnom poretku. Navedeno potvrđuje i odluka Vrhovnog suda Hrvatske broj K 746/45 od dana 24. prosinca 1945. kojom je odbijena žalba branitelja po službenoj dužnosti Filipa Lukasa, odvjetnika Antuna Ruvene, kao neosnovana. Naime, branitelj Filipa Lukasa žalbom je upirao na povredu materijalnog prava zbog povrede načela blažeg zakona od strane suda prvog stupnja, zbog primjene Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Vrhovni sud Hrvatske ovaj žalbeni navod smatrao je neosnovanim navodeći: "ne može se u ovom slučaju govoriti ni o povredi materijalnog zakona kod odmjeravanja kazne na štetu optuženog. Pošto je optuženi lice koje je svojim radom dokazalo da je izdao narodnu borbu i bilo u dosluhu sa okupatorom te radilo protiv narodne vlasti, ima se smatrati narodnim neprijateljem u smislu članka 14. Uredbe o vojnom sudovanju. Na njega se dakle kod odmjeravanja kazne ima primijeniti člank 16. Uredbe o vojnom sudovanju, a taj član među ostalim kaznama predviđa i smrtnu kaznu kao i gubitak građanskih časti i konfiskaciju imovine. Iako je prvomolbeni sud formalno primijenio čl.4. t.1. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države on nije time prekoračio svoju kaznenu vlast, pošto je i taj član kao i citirani član 16. Uredbe o vojnom sudovanju stvarno jednake sadržine."

Naime, Vrhovni sud Hrvatske je svojom odlukom prekoračio svoje ovlasti na način da je Filipu Lukasu dodao inkriminaciju narodnog neprijatelja u smislu članka 14. Uredbe o vojnom sudovanju koja je prestala važiti dana 31. kolovoza 1945., dok je stupanjem na snagu Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države došlo do odvajanja vojnih i civilnih sudova nakon čega su se odredbe o vojnom sudovanju i sadržaji navedenih propisa mogli primijeniti samo na vojne osobe, a što Filip Lukas zasigurno nije bio. Iz tog razloga Vrhovni sud nije mogao preinačiti odluku suda prvog stupnja, jer se odluka civilnog suda kojima se sudi civilnim osobama ne može temeljiti na propisima koji se odnose na vojne osobe kojima sude vojni sudovi. Naime, nakon Uredbe o vojnom sudovanju na snagu je stupio Zakon o uređenju i nadležnosti vojnih sudova (Službeni list, br. 65, 31. kolovoza 1945.), koji je – u odnosu na Uredbu znatno suzio ovlasti vojnih sudova. Inkriminacije koje su se u Uredbi odnosile na "ratne zločince" i "narodne neprijatelje" premještene su (u još razrađenijem obliku) u Zakon o krivičnim djelima protiv države (Službeni list, br. 66, 1. rujna 1945.), a za koju inkriminaciju narodnog neprijatelja tužitelj nije optužio Filipa Lukasa.

U odnosu na činjenični opis djela za koja je Filip Lukas optužen i osuđen ističe se da način počinjenja kaznenih djela i konkretno opisane radnje Filipa Lukasa ne predstavljaju radnje počinjenja djela propisane sadašnjim kaznenim zakonodavstvom Republike Hrvatske, već one u suštini predstavljaju verbalni politički delikt čime je osuđenom Filipu Lukasu povrijeđeno i pravo na slobodu mišljenja i pravo izražavanja iz članka 9. i 10. Konvencije, odnosno politički progon Filipa Lukasa zbog, kako se u pobijanoj presudi navodi, njegove pozicije predsjednika Matice hrvatske „...koja je uživala ugled u javnom životu...“.

Osuda i kažnjavanje Filipa Lukasa posljedica je očigledne zlouporabe političke moći tadašnje vlasti na način da je komunistički represivni aparat smatrao potrebnim progoniti i kažnjavati sva djelovanja koja su imala bilo kakvog doticaja s ranijom vlašću, i upravo samo zato ih je i procesuirao, određujući pritom političke (verbalne) delikte, te podvodeći iste pod Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države, koji u konkretnom slučaju nije obuhvatio

inkriminirana djelovanja, međutim za koje je tadašnja komunistička vlast smatrala da ih treba "progoniti" pa su time kršena međunarodnopravno priznata načela pravne države i demokratski standardi.

Iz svih gore navedenih okolnosti utvrđeno je da presuda Okružnog narodnog suda za grad Zagreb, potvrđena odlukom Vrhovnog suda Hrvatske, krši sve sastojke načela zakonitosti kao središnjeg načela vladavine prava, u zahtjevu za zabranom retroaktivnosti (*nullum crimen sine lege praevia*), te načela primjene blažeg zakona i u zahtjevu za zakonitosti u kažnjavanju (*nulla poena sine lege*). Navedeni zahtjevi u svojoj ukupnosti osiguravaju legalitet kaznenog prava, a povredom jednog od sastojaka nastupa kršenje tog načela. Presuda protiv Filipa Lukasa ne samo da predstavlja presudu koja je donesena zlouporabom od strane autoritarne vlasti već i presudu koja se temelji na arbitrarnosti suda prvog i drugog stupnja u kaznenom postupku što predstavlja apsolutno kršenje načela vladavine prava i pravne države.

Zbog svih utvrđenih povreda priznatih načela pravne države i demokratskog društva, prihvaćena je revizija i poništena je presuda Okružnog narodnog suda za grad Zagreb od 21. studenog 1945., broj Kz.320/45 potvrđena presudom Vrhovnog suda Hrvatske od 24. prosinca 1945., broj K 746/4, a posljedica takve odluke je da se Filip Lukas ima smatrati neosuđivanom i nevinom osobom.

Slijedom iznijetog, vijeće ocjenjuje da je revizija podnositelja Udruge „U ime obitelji“ osnovana pa je valjalo odlučiti kao u izreci presude.

U Zagrebu, 18. srpnja 2017.

Zapisničarka

Predsjednik vijeća

Ivana Bujas, v.r.

Ivan Turudić, univ.spec.crim.,v.r.

UPUTA O PRAVU NA ŽALBU:

Protiv ove presude stranka ima pravo žalbe u roku od 15 (petnaest) dana, računajući od pisanog primitka iste. Žalba se podnosi u pisanom obliku u dovoljnom broju primjerka za sud i stranke, a o žalbi odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske.

DNA:

1. Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu
2. Podnositelj revizije Udruga „U ime obitelji“, predsjedniku udruge, Željki Markić
3. Punomoćnik podnositelja revizije, odvjetničko društvo
4. U spis

Za točnost otpavka – ovlaštenu službenik

Milica Zebec